

СПРИЯННЯ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА В ПРОЦЕСІ ТРУДОВОГО ВИХОВАННЯ

Гриценок Людмила Іванівна, науковий співробітник лабораторії
трудового виховання Інституту проблем виховання НАПН України

Анотація: В статті обґрунтовується значимість трудового виховання для самореалізації особистості молодшого школяра в умовах реформування системи освіти, необхідність узгодження усталених понять теорії і методики трудового виховання з концепцією «школи компетентності».

Ключові слова: Молодші школярі, трудове виховання, самореалізація.

Початкова школа займає важливе місце в формуванні здатності особистості до самореалізації на всьому подальшому проміжку її життя. Саме тут дитина потрапляє в умови цілеспрямованого, науково обґрунтованого педагогічного впливу, формує новий тип взаємовідносин. Освоюючи позицію школяра, вона не тільки отримує основи систематичних знань. В процесі освоєння навчальної діяльності («вміння вчитися»), навичок обслуговуючої, суспільно-корисної праці (піклування про себе і оточуючих), духовно-моральної праці (самовиховання, робота над собою, здатності до зусиль у розбудові власного духовного світу, здатності бути гідною людиною в соціумі) формуються і розвиваються особливості її характеру, волі і моральні якості. «Роки навчання в початкових класах, - писав В.А. Сухомлинський, - це цілий період морального, інтелектуального, емоційного, фізичного, естетичного розвитку» але «... лише в тому випадку, коли дитина живе багатим життям сьогодні, а не тільки готується до оволодіння знаннями завтра» [3, с. 106]. Прогалини у вихованні учнів молодших класів, не зауважені дорослими, перешкоджають процесу самореалізації, бо мають негативні наслідки в підлітковому віці і подальшому житті.

З 1 вересня 2018 року всі першокласники України йдуть у Нову українську школу і навчатимуться за новим Державним стандартом початкової освіти. З переходом від школи знань до школи компетентностей XXI століття початкова школа в Україні переживає етап пошуку і становлення нового змісту, форм і засобів реалізації основних завдань розвитку особистості на відповідних вікових етапах, який забезпечуватиме її здатність до самореалізації в умовах мінливого світу. Якщо перекласти цю мету з термінів світової науки на мову, більш зрозумілу широкому загалу, можна твердити, що система освіти має відмовитись від звичного підходу – випустити в життя по можливості щільніше «напаковану» знаннями абстрактну «продуктивну одиницю» суспільства. З цим, якраз, принаймні до формування інформаційного суспільства, відносно успішно справлялася школа знань. Цінність формальної освіти в очах

суспільства значно зменшилась в умовах лавиноподібного зростання шляхів отримання цих знань. Тим паче, що, попри всі мантри-настанови нормативних документів, в погоні за освоєнням все більшої кількості нових знань, школа витискає на периферію формування політехнічних та особистісно-регулятивних навичок, залишає учнів наодинці з недостатньо відрефлексованим, а тому неосвоєним сенсорним, морально-етичним досвідом, потенціал якого, таким чином, не може бути ефективно задіяним в становленні підростаючої особистості.

«Праця, трудівник, людина, людяність, добро, доброта, - ці основоположні категорії людина осягає через вчинок, оцінку соціуму». [1, с. 22] Найкращі умови здійснення, оцінювання і осмислення свого вчинку молодшим школярем, аби він став справжнім джерелом його розвитку, ресурсом для самореалізації, може і має створювати школа.

Перехід до компетентної освіти продиктувала суспільна практика. Зростає запит суспільства, економіки на творчих, гнучких, не тільки фахово, а і соціально компетентних особистостей. На зміну економіці послуг (як та свого часу - економіці товару), прийшла економіка вражень, яка вивела переживання від супроводжувачого процесу праці і споживання її результатів феномена на її повноцінний продукт, перетворює процес продуктивної праці - від задуму до втілення і «споживання» результату - на своєрідну «гру», вимагає від людини не тільки креативності, а і здатності гнучко як ставити цілі, так і відмовлятися від них на користь більш конструктивних чи перспективних, рефлексивно варіювати задачі, мати високу готовність до швидкого освоєння нових умінь (своєрідні вмільсть в учінні, самоосвіті і саморозвитку), здатність і, радше, звичку до тривалих вольових зусиль, причому поєднаних з позитивно забарвленою антиципацією їх результатів, яка, по суті, забезпечує подальші позитивні спогади про перебіг таких зусиль і сприяє формуванню внутрішньої мотивації – інтересу і бажаності самого процесу праці. З іншого боку – це потреба самої особистості до самоздійснення в нових соціально-економічних умовах, для якого знаннєвий підхід вже не є достатнім підґрунтям. Шкільне навчання і виховання повинно надавати дітям простір і живильне середовище для розвитку їх природних сил.

Перехід до школи компетентностей, на перший погляд, може претендувати на достатній потенціал для задоволення такого запиту. Технологізація процесу переходу до Нової школи, яку ми спостерігаємо сьогодні, з одного боку, забезпечує необхідну швидкість змін, оптимізує процес, котрий потребує одночасної методичної та психологічної перепідготовки педагогічних кадрів, а, з іншого, містить певні ризики. А саме: недооцінка і нехтування власне психологічною складовою професійної готовності на користь технологічної як на рівні менеджменту освітніх змін, так і самими вчителями; збереження відносної автономності аж до «винесення за рамки» власне виховного процесу. Тому останній потребує певної операціоналізації, вдумливого «вбудовування»

в процес «компетентісної освіти» на основі науково обґрунтованих знань про умови та механізми формування здатної до самореалізації особистості, термінологічного узгодження своєї теоретичної бази з новою парадигмою освіти.

Нажаль, одна з основних складових у формуванні особистості нової людини - трудове виховання - залишилась практично не представленою в концепті Нової школи. Обтяжений асоціаціями з ідеологією радянського минулого, цей термін поступово витіснявся на периферію педагогічної рефлексії, підмінювався спочатку побутово-предметним (обслуговуюча праця, уроки ручної праці: трудового навчання, технологій тощо), епізодичні виховні заходи), а нині – компетентісним (економічна, підприємницька компетентності тощо). Але, незалежно від інституціональних змін в освітній сфері, основні закони розвитку людини як особистості, залишаються відносно сталими. Адже особистість духовно й фізично розвивається тільки в праці. Без праці вона деградує. Невміння ставити (чи хоча б приймати) цілі, вибудувати програму дій та нездатність тривалого вольового зусилля для реалізації запланованого робить її неспроможною до прояву свого потенціалу, прояву задатків, розвитку здібностей, забезпечення свободи вибору свого буття у світі. Без такого неможливо досягти переживання радості буття, стану благополуччя, який ВООЗ вважає основним критерієм фізичного, психічного соціального та духовного здоров'я людини.

Без потреби в праці, ставлення до неї як необхідності гідного людського життя, духовної цінності, яка дозволяє досягти життєвого успіху, без навичок вольового зосередження і досвіду пов'язаних з ним позитивних переживань, опанування власною активністю, здатності оцінювати і регулювати діяльність, які формуються і розвиваються в процесі трудового виховання учнів, таке завдання не може бути вирішене. Ця здатність закладається ще у дошкільному віці, але, в силу вікових особливостей, активно розвивається з початком організованої навчальної діяльності – у молодшого школяра. Наприклад, у процесі фізичної праці дитина розвиває координацію рухів, зграбність, витривалість. Праця сприяє їх розумовому розвитку. Участь учнів у різноманітних трудових процесах позитивно впливає на їх поведінку, дисциплінує.

Важливий аспект психологічної підготовки підростаючого покоління до самоздійснення, яке завжди є результатом праці, – формування у нього почуття самовідповідальності, розуміння необхідності самому піклуватися про себе, про своє здоров'я, самопочуття, рівень розвитку, інші інтелектуальні, емоційні, моральні та духовні ресурси.

Виховання у праці, коли працю пов'язано з моральною мотивацією поваги і піклування дитини про рідних, а далі і про свою країну, В.О. Сухомлинський називає основним педагогічним законом. І цю його позицію І.Д. Бех відносить до надбань класичної теорії та практики виховання. [1, с.23] Працю для радості

інших людей, «матеріальне втілення добрих почуттів», В.А. Сухомлинський називав найважливішою емоційною ситуацією, яка повинна ставати «віконцем», що відкриває емоційно-естетичний світ людини. «Якби не десятки таких віконць, - каже В.А. Сухомлинський, - вихованці жили б у темряві і вступали б у життя грубими, байдужими невігласами в емоційному, естетичному і моральному відношенні» [2, с. 569]. Адже людина по-справжньому відчуває, що живе, отримуючи духовне задоволення від зробленого. Тому, аби праця виконувала свою виховну функцію, треба аби процес трудового виховання не полишав байдужим дитяче серце, щоби молодший школяр бажав і умів докладати власних зусиль для творення радості: своєї і інших людей.

Література:

1. Бех, Іван Філософія для дітей Василя Сухомлинського/ І.Д. Бех // Справи сімейні. №10 (247), 2017 р.- С. 22-23
2. Сухомлинский В.А. Рождение гражданина / В.А. Сухомлинский В.А. // Избранные произведения в пяти томах. — Киев: «Радянська школа», 1979-1980. — Т. 3. — С. 301-627.
3. Сухомлинский В.А. Сердце отдаю детям / В.А. Сухомлинский В.А. // Избранные произведения в пяти томах. — Киев: «Радянська школа», 1979-1980. — Т. 3. — С. 7-297.

PROMOTION OF SELF-REALIZATION OF THE PERSONALITY OF A JUNIOR STUDENT IN THE PROCESS OF LABOR UPBRINGING

Grytsenok Liudmyla Ivanivna, Scientific researcher of the Labor upbringing laboratory Institute of Problems on Education of the National academy of pedagogical sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine)

Summary: The article substantiates the significance the process of labor upbringing for self-realization of the personality of a junior student in the conditions of reforming the education system, the need for harmonization of the theory and methodology of labor education with the notion of “school of competence” .

Keywords: Younger schoolchildren, the process of labor upbringing, self-realization.

